

24 oktober 2019

Nagele, Noordoostpolder

Verslag reflectieve monitor

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe periodiek een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2019 vond hiervan de eerste ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijk wethouder. De voortgang van de uitvoering werd besproken met als doel om lessen, successen en knelpunten in beeld te brengen. Deze zijn geordend op basis van de thema's van het kennis- en leerprogramma van het PAW.

Algemeen

Nagele is een bijzonder dorp. Het is gebouwd tijdens de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog als modernste wijk van Europa. Architecten van de Stijl waren verantwoordelijk voor het stedenbouwkundig ontwerp, met een hofjesstructuur en maatschappelijke functies in het centrum. Het hele dorp is cultureel erfgoed. In de loop van de jaren is het dorp zowel fysiek als sociaal in verval geraakt. Forensen en arbeidsmigranten trokken naar het dorp omdat de woningen goedkoop zijn en Nagele relatief dicht bij de snelweg en Lelystad ligt. Er is nog één supermarkt in het dorp. Er wordt vanuit de gemeente een programma uitgevoerd om Nagele in zijn geheel te revitaliseren. Onderdeel van het programma zijn onder andere het terugbrengen van de groenstructuur en nieuwbouw middels inbreiding. 'Dorpsbelang Nagele' is een heel actieve vereniging in het dorp. Het initiatief voor de energietransitie van Nagele komt vanuit de inwoners van Nagele. Er is vanuit de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed speciale aandacht voor het dorp. Het idee om van Nagele ook de modernste wijk van 'nieuwe energie te maken' inspireerde tot het uitschrijven van een prijsvraag. Daar is 'Nagele in Balans' uitgekomen: een warmtenet gevoed door thermische zonne-energie met een ondergrondse buffer in de hofjes. Toen de proeftuinregeling gepubliceerd werd, was duidelijk dat dit een geweldige kans was voor Nagele om het winnende ontwerp in uitvoering te kunnen brengen. Het dorp is erg blij met de toekenning van de subsidie.

Regie en organisatie

Voor het project in Nagele is er een stuurgroep opgericht waarin, naast de verantwoordelijke wethouder van gemeente Noordoostpolder, bestuurders/directieleden van Energiek Nagele, woningbouwvereniging Mercatus en energiebedrijf HVC zitten.

De particuliere verhuurder [en vereniging voor behoud architectonische en historische gebouwen](#) Hendrick de Keyser is uitgenodigd om zitting te nemen in de stuurgroep, maar is momenteel nog niet toetreden. In de stuurgroep worden onherroepelijke besluiten vastgelegd.

De projectgroep bestaat uit de gemeentelijke programmaleider voor Nagele, Energiek Nagele en de woningcorporatie. Elke twee weken is er overleg met de gemeente om te bespreken waar het dorp tegenaan loopt. In de komende fase moeten er vergunningen aangevraagd worden. De gemeente helpt onder andere met juridische vragen en administratieve zaken. Maandelijks is er een apart technisch overleg tussen Energiek Nagele en de woningcorporatie. De gemeente voert het beleid dat ze de dorpen in de gemeente niks oplegt; overal zijn dorpsbesturen en de gemeente probeert de initiatieven die van onderop komen zo goed mogelijk te faciliteren. De doelstelling van het college is om in 2030 CO2-neutraal te zijn.

Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten:

Successen

- Energiek Nagele en de gemeente zijn tevreden over de voortgang. Uiteraard zou iedereen sneller willen, maar het gaat gewoon goed.
- De gemeente heeft veel respect voor hoeveel energie er in de werkgroep zit en is enthousiast over het project. Zonder Energiek Nagele was dit project nooit van de grond gekomen.
- Om de knelpunten op te lossen heeft Energiek Nagele het initiatief genomen om een comité van advies op te richten. Daarin zitten een bouwjurist, iemand van de TU-delft die expert is op het gebied van innovatie en energietransitie strategie en Sybilla Dekker voor advies over complexe bestuurlijke processen.

Geleerde lessen

- Alle partners met wie de gemeente samenwerkt moeten wennen aan het idee van pionieren; we gaan dit doen, we beginnen eraan, we weten nog niet waar we uitkomen. Men is erg gewend om vanuit zekerheden te werken. Dat is in dit project niet mogelijk.
- Energiek Nagele heeft geleerd dat er elke keer nieuwe uitdagingen opspelen. Toch wordt stap-voor-stap voortgang geboekt.
- Er hangt veel van kleine dingen af. Heel veel schakels moeten aan elkaar geknoopt worden en elk dingetje dat misgaat, levert vertraging op.

Knelpunt

- Voor het warmtenet zijn de eigendomsverhouding, afrekenstructuur en zeggenschap onderwerpen van gesprek waar Energiek Nagele zoekende in is. Recent toegevoegde partner HVC groep, kan hier hopelijk een oplossing bieden. Voor HVC is dit type warmtelevering nieuw en zij willen dit graag onderzoeken. Zij zien veel plattelandsdorpen die geen warmtebron hebben en waar de oplossing van Nagele toegepast zou kunnen worden.
- Particuliere verhuurder Hendrick de Keyser heeft zich in het voorjaar teruggetrokken uit het project in verband met de eigendomsstructuur die Energiek Nagele wilde realiseren. Het beleid van Hendrick de Keyser staat niet toe dat de zon-thermische collectoren die op de daken van hun woningen komen, een andere eigenaar hebben. De beoogde constructie is dat Hendrick de Keyser het eigendom krijgt van de warmte en dat Energiek Nagele zekerheid krijgt dat Hendrick de Keyser de warmte blijft leveren. De gemeente blijft pogingen ondernemen om deze partij weer aan tafel te krijgen.
- De gemeente en Energiek Nagele zoeken naar een model dat gelijkheid en rechtvaardigheid waarborgt voor alle bewoners gedurende het hele traject.

Participatie en communicatie

Het dorp wil heel graag vooruit. Het project ligt onder een vergrootglas door het bijzondere karakter van het dorp. De projectgroep verwacht dat de eerste pilot van het eerste hofje in de wijk een positief effect zal hebben op de belangstelling en het enthousiasme van andere bewoners in Nagele. In het dorp is nu een kleine groep zeer enthousiast. Mensen moeten kunnen ervaren hoe het eruit ziet en hoe het voelt. Een pilot in het dorp is essentieel. In het eerste pilothof zijn woningen van de woningbouwcorporatie en een voormalig schoolgebouw betrokken. Ondanks de hobbels die afgelopen periode genomen moesten worden, zijn ze nog steeds heel enthousiast. Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten:

Successen

- Op een van de eerste informatieavonden waren veel mensen: zo'n 80-90 dorpsbewoners. Dat was veel meer dan verwacht. De aanwezigen is gevraagd om een cijfer voor het plan Energiek Nagele te geven. Hier kwam een 8+ uit. De bewoners zien het project echt als een positieve impuls voor het dorp.
- Er is besloten om de pilot 'kernvariant' te noemen.
- Op een paar hofjes na, is er vertegenwoordiging uit ieder hofje in Energiek Nagele.

Geleerde lessen

- De projectgroep merkt dat de aandacht is verschoven in het Programma Aardgasvrije Wijken van de vraag 'willen mensen mee?' naar de vraag 'kunnen de mensen mee?'. Financiering is bijvoorbeeld nog een knelpunt.

Knelpunten

- Er is behoefte aan een landelijke campagne op het gebied van aardgasvrij om aan burgers uit te leggen waarom de Nederlandse gebouwde omgeving aardgasvrij moet worden.
- Doordat de corporatie woningen aan particulieren heeft verkocht is er nu sprake van gespikkeld bezit. Dit kan een knelpunt worden.

Kosten en financiering

Gemeente, Energiek Nagele en Mercatus hebben afgesproken dat bewoners niet meer 'dan anders' gaan betalen. Mercatus heeft hier al ervaring mee in een project met nul-op-de-meterrenovaties. De aansluitkosten die per woning betaald moeten worden zijn nog niet duidelijk. Uiteindelijk moet er een model komen dat je ook zonder subsidie kan realiseren in andere wijken. Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten:

Successen

- Toekenning van de SDE+ subsidie voor het warmtesysteem (zie juridische haken en ogen).

Geleerde lessen

- De stuurgroep heeft recent besloten om de dimensionering van het systeem niet volledig aardgasvrij te maken. Er wordt een back-up met gas gerealiseerd voor de paar koudste dagen van het jaar. De kosten voor de laatste paar procent extra dimensionering zijn enorm hoog. De stuurgroep heeft deze oplossing gekozen omdat het anders niet kosteneffectief is. Noordoostpolder is een agrarisch gebied en er kan op termijn groen gas voor de back-up gebruikt worden.
- Hoe meer woningen er mee doen aan pilot, hoe aantrekkelijker de businesscase wordt. Het aantal woningen per meter leiding is prijsbepalend.

Knelpunten

- Betaalbaarheid voor bewoners is nog volop in onderzoek. De gemeente heeft nog geen helderheid over aansluitkosten en de warmtetarieven.

Technische oplossing

Omdat in het beoogde pilothofje woningen van Hendrik de Keyser staan, heeft de gemeente de pilot van de 'kernvariant' verplaatst naar een aantal woningen aan de Ring. Daarbij zit ook een school. Dat geeft meer ruimte qua dakoppervlak. HVC is partner en warmtebedrijf. Zij hebben veel ervaring met warmtenetten en hebben een professionele organisatie met betrekking tot het aanvragen van vergunningen en klachtenprocedures voor klanten. Voor HVC is de technische oplossing interessant. Veel plattelandsdorpen hebben geen beschikbare warmtebron in de nabijheid. Er is mogelijk veel potentie voor deze oplossing. Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten:

Successen

- In het dorp is straks niets te zien van de energietransitie. Door de platte daken zijn de zon-thermische collectoren vrijwel niet zichtbaar en het buffervat zit onder de grond. Dit is noodzakelijk omdat het cultureel erfgoed is. De bewoners vinden het echter jammer dat al deze innovatie buiten zich blijft.
- De school in het pilot hofje is een rijksmonument. Dit kan een mooi voorbeeld worden over hoe je een monument aardgasvrij kan maken.

Geleerde lessen

- Oorspronkelijk was gepland om de warmte vanuit de collectoren eerst in de woning te gebruiken en wat over is naar het buffervat door te laten stromen. Nu gaat de warmte vanaf de collectoren naar het buffervat en dan naar de woning. Dit neemt minder ruimte in voor het leidingwerk en in de woning is het eenvoudiger. Ook past dit beter in de samenwerking met het warmtebedrijf HVC omdat bemetering dan eenvoudiger is.
- Isoleren van woningen en gebouwen hoeft niet volgens Energiek Nagele want met thermische zonne-energie wek je genoeg op om de winter door te komen.
- De gasleidingen worden verwijderd uit de woningen. De back-up wordt gerealiseerd bij het buffervat.

Knelpunten

- Er wordt nu onderzocht of en hoe de gunning aan een warmtebedrijf kan plaatsvinden. De gemeente is de exacte regels hiervoor nog aan het uitzoeken.

Wetgeving en juridische randvoorwaarden

Dit zijn de successen en knelpunten:

Successen

- De gemeente heeft uitgezocht of de subsidiemiddelen aan Energiek Nagele gegund kunnen worden binnen het wetgevingskader van het aanbestedingsrecht. Hiervoor is een oplossing gevonden. Als de gemeente een faciliterende rol houdt, is er geen sprake van staatssteun.
- Er is SDE+ subsidie toegekend voor het project. Dit was nodig om de businesscase rond te krijgen. De subsidie is voor het hele systeem. Hier heeft de gemeente een lang proces met RVO voor doorlopen. SDE+ voor thermische zonne-energie is perceelgebonden. Eigenlijk had er voor elke woning een aparte aanvraag gedaan moeten worden maar dan werd er per perceel te weinig opgewekt. De oplossing zou zijn om de seizoenbuffer aan te merken als perceel en er zo een systeem van te maken (bij windenergie kan dit wel). RVO is recent akkoord gegaan met toekenning van de subsidie aan het complete systeem. Dit was pionieren en daarmee is een randvoorwaarde opgelost voor andere projecten in Nederland die te maken hebben met collectieve opwek van warmte. Het heeft hierbij geholpen dat Nagele proeftuin is en de accounthouder van BZK zich ook heeft ingezet voor toekenning van de subsidie.

Knelpunten

- Voor het aanwijzen van een warmtebedrijf weet de gemeente niet goed wat precies de wetgeving is. Welke rol krijgt de gemeente? Hierover organiseert het Programma Aardgasvrije Wijken contact met een expert van RVO.

Verbinding met andere opgaven

Er wordt vanuit de gemeente een programma uitgevoerd om Nagele in zijn geheel te revitaliseren. Onderdeel van het programma zijn onder andere het terugbrengen van de groenstructuur en nieuwbouw middels inbreiding. Doel van de gemeente is dat de sociale cohesie ook toe gaat nemen. Er is hiervoor onder andere een schutting- en tuinproject. De wethouder die verantwoordelijk is voor Nagele is ook wethouder voor de proeftuin. De programmamanager voor Nagele is ook de programmamanager voor de proeftuin. De opgaven zijn zo volledig aan elkaar gekoppeld.